

Asia: VN/14348/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne asiakasmaksuasetuksen muutoksista

Omaishoitajaliitto vastustaa ehdotetun mukaista asiakasmaksujen korottamista. Asiakasmaksut ovat jo nykytasossaan merkittävä taloudellinen rasite monille läheis- ja omaishoitoperheille. Lisäksi maksukatot ovat Suomessa korkeammat kuin muissa Pohjoismaissa. Ehdotuksessa ei ole riittävässä määrin selvitetty vaikutusarviointeja siitä, miten korotukset vaikuttavat hoitoon hakeutumiseen ja hoitoon pääsyyn.

Asiakasmaksuasetuksen mukaisia maksuja ehdotetaan korotettavaksi useissa tapauksissa 22,5 prosenttia tai jopa 45 prosenttia vuoden 2025 alusta.

Perusterveydenhuollon (terveyskeskuksen lääkärikäynti, suun ja hampaiden tutkimus ja hoito sekä toimenpiteet, tilapäinen kotisairaanhoito, sekä laitoshoidona annettu kuntoutushoito) maksujen enimmäismääriä korotettaisiin pääsääntöisesti 22,5 prosenttia ja erikoissairaanhoidon (sairaalan poliklinikkakäynti, ml. kotona annettu erikoissairaanhoito, päiväkirurgia) maksujen enimmäismääriä pääsääntöisesti 45 prosenttia. Myös terveyskeskuksessa annettavan yksilökohtaisen fysioterapian maksun enimmäismäärää korotettaisiin 45 prosenttia.

Muistion mukaan tasasuuruissa maksuissa, joita nyt ehdotettavat muutokset koskevat, erityisesti perusterveydenhuollon maksut sekä laitoshoidon maksut niin perusterveydenhuollossa kuin erikoissairaanhoidossa painottuvat pienituloisiin kotitalouksiin. Nyt korotettavaksi ehdotetut tasasuuruiset maksut eivät myöskään kuuluu asiakasmaksulain 11 §:n hyvinvointialueita velvoittavien huojennusten piiriin.

Läheis- ja omaishoitoperheillä on usein muuta väestöä suurempi tarve sosiaali- ja terveystalouksille. Tällöin myös asiakasmaksujen korotukset lisäävät taloudellisia paineita heille. Samanaikaisesti

perheiden toimeentuloa haastaa yleinen ostovoiman heikentyminen inflaation vuoksi. Myös hallituksen jo toteuttamat sosiaaliturvan leikkaukset tulevat näkymään taloudellisina heikennyksinä osan läheis- ja omaishoitoperheiden arjessa. Huomionarvoista on sekin, että heikennysten myötä yhä useammat joutunevat turvautumaan toimeentulotukeen. Asiakasmaksujen korottamisesta aiheutuvia sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia ei ole riittävässä määrin huomioitu. Jo nykyään satoja tuhansia sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksua päätyy ulosottoon vuosittain. (487 121 vuonna 2022, lähes 100 000 oli terveyskeskusmaksuja ja hieman alle 200 000 sairaala- ja muita laitoshoidon maksuja.)

Asiakasmaksulain 11 § mahdollistaa asiakasmaksujen kohtuullistamisen. Omaishoitajaliitto yhtyy Lääkäriliiton esittämään tilannekuvaan ja muutostarpeeseen asiassa:

”Koska hyvinvointialueet kamppailevat yleiskatteisen rahoituksensa riittävyyden kanssa, lienee epätodennäköistä, että ne vapaaehtoisesti päättäisivät olla perimättä lakisääteisiä asiakasmaksuja maksukyvyttömiltä potilailtaan, ja näin siirtäisivät Kelan kustannusvastuulle kuuluvia valtion toimeentulotukimenoja itselleen. Asiasta tulisi säätää ja rahoitus turvata hyvinvointialueille, mikäli käytännön halutaan leviävän.”

Omaishoitajaliitto katsoo, että asiakasmaksulain 11 §:n soveltamista olisi mahdollista tehostaa ja automatisoida esimerkiksi tulorekisteritietoja hyödyntäen.

Omaishoitajaliitto ehdottaa, että asiakasmaksujen tasot jäädytetään nykyiselle tasolle, jotta varmistutaan hallitusohjelman mukaisesti siitä, että asiakasmaksujen korotukset toteutuvat oikeudenmukaisesti eivätkä vaaranna palveluihin tai hoitoon pääsyä.

Lisäksi Omaishoitajaliitto ehdottaa seuraavia toimenpiteitä, jotta asiakasmaksut eivät muodosta taloudellista estettä hoitoon hakeutumiselle:

- 1) Valtioneuvoston kanslian tulee selvittää, missä määrin hyvinvointialueet jo toteuttavat asiakasmaksulain 11 §:n kaltaista huojennusmenettelyä ja mitkä ovat esteet huojennusmenettelyn laajemmalle käytölle.
- 2) Valtioneuvosto tekee periaatepäätöksen veroisen tiekartan siitä, miten oikeudellinen normisto ja toteutuksessa käytettävät tietojärjestelmät saatetaan ajan tasalle siten, että ne eivät muodosta estettä asiakasmaksujen huojentamisen käytölle ja maksukattojen laajemmalle automaattiselle käytölle. Tämä olisi linjassa Orpon hallitusohjelman tuottavuusohjelman kanssa, jonka toimeenpanossa on tarkoitus hyödyntää erityisesti digitalisaation mahdollisuuksia tehostaa julkisen sektorin toimintaa. Tämä muutos vapauttaisi mahdollisesti henkilöstöresursseja yksilölliseen sosiaalityöhön, mikä parantaisi potentiaalisesti sekä palveluiden käyttäjien että välillisesti myös työntekijöiden hyvinvointia rajallisten aikaresurssien kohdentumisessa optimaalisesti. Myös omaisuudensuoja paranisi välillisesti, sillä ulosottoviraston resurssit kohdentuisivat muuhun kuin asiakasmaksujen tuloksettomaan perintään.
- 3) Hyvinvointialueille tulee säätää velvoite maksujen alentamisesta joko tulorekisteritietoihin ja/tai verotustietoihin perustuen.

ASIAKASMAKSUJEN VAIKUTUKSET HOITON PÄÄSYYN JA KANSAINVÄLISET SEKÄ PERUSTUSLAILLISET VELVOITTEET

Kohtuuttoman korkeat asiakasmaksut ovat tulkittavissa myös terveyttä heikentäväksi syyksi niiden estäessä hoitoon pääsyn. Suomi on Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan sitoutuneena maana myös sitoutunut mm. peruskirjan artiklaan 11 terveyden suojelusta ja artiklaan 13 oikeudesta sosiaali- ja lääkintäapuun. Artikla 11 edellyttää mm. että terveyttä heikentävät syyt poistetaan mahdollisimman laajalti. Artikla 13 velvoittaa varmistamaan, että jokaiselle henkilölle, jolta puuttuvat riittävät varat ja joka ei pysty hankkimaan tällaisia varoja omin avuin tai muista lähteistä etenkin sosiaaliturvajärjestelmän tarjoamista etuuksista, turvataan riittävää apua ja sairaustapauksissa kyseisen tilan vaatimaa hoitoa. Myös YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimus määrää mm. artiklassa 12, että ”yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden nauttia korkeimmasta saavutettavissa olevasta ruumiin- ja mielenterveydestä”. Suomi on myös ratifioinut YK:n vammaisyleissopimuksen vuonna 2016 Terveyttä koskevan 25 artiklan mukaan: ”(s)opimuspuolet tunnustavat, että vammaisilla henkilöillä on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella.” Koska vammaisilla henkilöillä on tunnetusti tilastojen valossa muita heikompi työmarkkina-asema ja myös heikompi sosioekonominen asema, on todennäköistä, että liian suuret asiakasmaksut välillisesti vahingoittavat enemmän vammaisia kuin muuta väestöä, jolla on todennäköisesti sosioekonomisesti paremmat edellytykset suorittaa asiakasmaksuista. Osalla omaishoitoperheistä on muita kotitalouksia heikommalla edellytyksellä hankkia lisäansioita silloin, kun omaishoito on hyvin sitovaa. Mikäli tulot pienenevät, tulisi ihmisoikeuksia kunnioittavan valtion pitää huolta siitä, että kasvavat lääke- sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannukset eivät tosiasiallisesti estä pääsemästä tarvitsemansa terveydenhuollon ja muiden palveluiden piiriin. Omaishoitajaliitto pitää hyvänä hallituksen tavoitetta yhdenvertaisuuden vaalimisesta, mutta tämä ei toteudu itsestään, vaan edellyttää hallituksilta aktiivisia ja määrätietoisia toimia.

Lausuntonne todistuksista ja lausunnoista perittävistä asiakasmaksuista.

Huom! tämä kysymys on osoitettu ensisijaisesti hyvinvointialueille. Todistuksista ja lausunnoista perittävien asiakasmaksujen jatkovalmistelua varten hyvinvointialueita pyydetään tuottamaan valmistelun tueksi tietoa hyvinvointialueen antamien todistusten ja lausuntojen määristä sekä niistä saatavista asiakasmaksutuloista. Samalla mahdollisuuksien mukaan pyydämme tietoa alla olevasti eriteltynä:

- Lääkäriinlausunnot ajokorttia varten
- Lääkäriinlausunnot aselupaa varten
- Muut säädöspohjaiset lausunnot ja todistukset (jos tieto jo koottuna)
- Muut (ei-säädöspohjaiset) todistukset (jos tieto jo koottuna).

Lisäksi hyvinvointialueita pyydetään arvioimaan todistuksista ja lausunnoista perittävän asiakasmaksun nykyisen enimmäismäärän suhdetta todistusten/lausuntojen tuottamisen kustannuksiin (maksujen kustannusvastaavuus).

Tietoa tarvitaan, jotta todistuksista ja lausunnoista perittävän maksun enimmäismäärään valmisteltavan korotuksen vaikutukset hyvinvointialueen rahoitukseen voidaan arvioida hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

-

Vartio Elias
Omaishoitajaliitto ry